

Projekt ARIEL o ocenjevanju tveganja za infiltracijo organizirane kriminalitete v gospodarstvo držav članic Evropske unije

Slovenijo opredeljujemo kot pretežno tranzitno državo, ko obravnavamo aktivnosti in delovanje organiziranih kriminalnih združb. Kljub temu se je Fakulteta za varnostne vede Univerze v Mariboru z veseljem odzvala vabilu sodelovanja pri projektu ARIEL. Kratično poimenovanje ARIEL je izpeljana iz imena projekta: *Assessing the Risk of the Infiltration of Organized Crime in EU MSs Legitimate Economies: a Pilot Project in 5 EU Countries* (HOME/2012/ISEC/FP/C1/4000003801). Projekt je financirala Evropska komisija, spadal pa je v področje Generalnega direktorata za notranje zadeve in Programa ISEC za preprečevanje in boj proti kriminaliteti.

Projekt je potekal od 1. junija 2013 do 31. maja 2015. V projektu je sodelovalo pet partnerjev iz petih držav članic Evropske unije: Transcrime-UCSC (Italija), University of Durham (Združeno kraljestvo), Netherlands Institute for the Study of Crime and Law Enforcement (Nizozemska), Swedish National Council for Crime Prevention (Švedska), Fakulteta za varnostne vede Univerze v Mariboru (Slovenija). Koordinator projekta je bil Transcrime – Università Cattolica del Sacro Cuore iz Italije pod vodstvom dr. Ernesta Savone. Za projekt je bilo zelo pomembno, da so v njem sodelovali tudi predstavniki Europolu in nacionalnih nadzorstvenih organov (policija, ministrstvo za notranje zadeve, inšpekcijske službe). Vodja projekta na Fakulteti za varnostne vede Univerze v Mariboru je bil prof. dr. Gorazd Meško, sodelavci projekta pa so bili: izr. prof. dr. Andrej Sotlar, Boštjan Slak, doc. dr. Katja Eman, doc. dr. Maja Modic, viš. pred. mag. Branko Ažman. Delo v projektu je bilo razdeljeno na pet sklopov oziroma aktivnosti. Vse dejavnosti v okviru projekta so bile redno objavljene na spletni strani <http://arielproject.eu/>. Poleg zaključnega poročila je kot rezultat projekta pri mednarodni založbi Routledge izšla knjiga *Organised crime in European businesses* (Savona, Riccardi in Berlusconi, 2016).

Namen projekta ARIEL je bil raziskati pojav, oblike in razširjenost vpetosti organizirane kriminalitete v gospodarske dejavnosti posameznih članic Evropske unije. Cilje raziskovalcev je bil identificirati socialno-ekonomske ranljivosti in opredeliti dejavnike, ki olajšujejo vstop skupin organizirane kriminalitete v legalno ekonomsko področje. Končni cilj je bil oblikovanje predlogov za zaščito zakonite ekonomije držav članic Evropske unije.

Partnerji projekta so v opredelitvi projekta predpostavili, da organizirana kriminaliteta nikoli ni zadržana pri izbiri

dejavnosti, s katerimi se ukvarja. V paleti klasičnih dejavnosti, med katerimi prevladujejo dejavnosti, povezane z drogo, orožjem, trgovino z ljudmi in odpadki, se vedno bolj zaznava tudi ekonomsko in gospodarsko obarvana dejavnost. Zadnja ni vedno kriminalizirana, saj lahko uporablja zakonite in legitimitne načine delovanja, čeprav je na drugi strani škodljiva za nacionalno ekonomijo. Kar 24 mesecev so raziskovalci v sodelovanju s predstavniki organov nadzora preučevali podatke in analizirali primere. Zanimive ugotovitve so najprej predstavili na zaključni konferenci na sedežu Evropske komisije v Bruslju, kamor so bili vabljeni tudi vsi predstavniki držav članic Evropske unije.

Ugotovitve so pokazale, da so dejavniki, ki vplivajo na infiltracijo organiziranih kriminalnih mrež v zakonite gospodarske dejavnosti: pranje denarja, dobiček iz (formalnega) vlaganja v zakonite dejavnosti, dobiček, pridobljen iz prevar, uporaba zakonitih dejavnosti za izvedbo nezakonitih poslov (npr. transportna podjetja, taksi službe, restavracije in nočni lokali ipd.) ter izobrazba, kultura in družinska tradicija ali navezanost na določeno dejavnost kot najmanj pogosti razlogi za infiltracijo. Sem so raziskovalci uvrstili še poskus prevzema nadzora nad določeno gospodarsko dejavnostjo zaradi razširitve svoje nezakonite dejavnosti ali zaradi prevzema območja in nadvlade nad drugo kriminalno skupino. Ugotovili so, da se dejavnosti organiziranih kriminalnih organizacij pri infiltraciji med državami razlikujejo. Na način in obseg njihove infiltracije pogosto vplivajo dejavnosti in značilnosti kriminalne skupine. Za Slovenijo je značilna infiltracija organiziranih kriminalnih združb v prostitucijo, kar se povezuje z bari in nočnimi lokali, ki so pogosto povezani tudi s taksi službo ter trgovino z belim blagom.

Raziskovalci so način infiltracije razdelili v dva skupini: 1) ustanovitev novih fiktivnih oziroma slamnatih podjetij za potrebe prevar ali pranja denarja ter 2) infiltracija v dejavnost dalj časa delujočih podjetij, ki so se znašla v finančnih težavah (npr. nezmožnost pridobiti posojilo pri banki) ali zaradi družinskih vezi s kriminalno organizacijo. Različne so tudi metode infiltracije, ki se razlikujejo glede na povezavo gospodarskih subjektov s kriminalno skupino ali glede na dejavnost kriminalne skupine. Na eni strani imajo kriminalne skupine podjetja v lastništvu, na drugi strani pa organizirane kriminalne združbe sklenejo posel z direktorjem podjetja in ta tako postane vpleten v nezakonite dejavnosti. Razen lastne participacije zaradi osebnih interesov in dobička so pogosto razlogi za sodelovanje gospodarskih subjektov izsiljevanje,

grožnje ipd. V Italiji so našli nekaj primerov, ko so se lastniki podjetij obrnili na organizirane kriminalne združbe in privolili v sodelovanje, da bi se zaščitili pred izsiljevanjem druge kriminalne skupine.

Organizirane kriminalne združbe za infiltracijo v zakonite dejavnosti najpogosteje izberejo zasebna podjetja, manj pogosto pa podjetja, ki so povezana z državno upravo, samostojnimi podjetniki in drugimi organizacijami. V primerih infiltracije organiziranih kriminalnih združb v gospodarsko dejavnost podjetij iz javnega sektorja so pogosto vpleteni tudi politiki ali drugi visoki državni uradniki.

Zadnji korak v projektu ARIEL je bil identificirati tvegane dejavnike za infiltracijo organizirane kriminalitete, ki bodo v pomoč nadzorstvenim organom pri preprečevanju in pregonu tovrstnih dejavnosti. Raziskovalci so ugotovili, da so rizični dejavniki za infiltracijo organizirane kriminalitete v gospodarstvo držav članic Evropske unije naslednji: 1) prisotnost organiziranih kriminalnih združb v državi (van Dyke je razvil 'Composite Organised Crime Index', ki združuje podatke o zaznani razširjenosti organizirane kriminalitete, instrumentalnem nasilju, korupciji, pranju denarja in sivi ekonomiji); 2) področje delovanja organiziranih kriminalnih združb (npr. za lažjo izvedbo svoje dejavnosti bodo tihotapci drog in belega blaga iskali ranljiva podjetja na področju transporta in nočne zabave); 3) politična in ekonomska stabilnost države. Raziskovalci so pregledali različne modele (npr. PTS model, MAVUS model, Mo.Vu.S model), ki so se do sedaj uporabljali za analizo tveganja za infiltracijo organizirane kriminalitete v zakonite gospodarske dejavnosti ali področja javnih naročil ter predlagali njihove dopolnitve inboljšave. Med kazalnike tveganja za infiltracijo organizirane kriminalitete v gospodarstvo držav članic Evropske unije so uvrstili (in določili podatke, ki jih je pri tem treba analizirati):

1) *območje* (pretekli dokazi o infiltraciji organizirane kriminalitete, velika prisotnost organiziranih kriminalnih združb, regije z velikimi urbanimi območji, visoka stopnja infrastrukturne opremljenosti, visoka stopnja sive ekonomije in korupcije);

2) *poslovni sektor* (pretekli dokazi o infiltraciji organizirane kriminalitete, nizka stopnja konkurenčnosti in odprtosti tujim investitorjem, nizka stopnja tehnologije, velikost podjetja, nizke ovire za vstop v poslovne vode, šibak ali razvijajoč se regulativni okvir);

3) *lastniška struktura zakonito delujočih podjetij* (omejena podjetja, karakteristike interesnih skupin, korporacijske interesne skupine s kompleksno lastniško shemo in medsebojno povezanim lastništvom deležev, velikost in starost podjetja);

4) *finančni menedžment zakonito delujočega podjetja* (nizka stopnja finančnega dolga, visoka stopnja trenutnih sredstev, nizki prihodki in donosnost).

V zaključku projekta so avtorji zapisali, da je to samo prvi korak k bolj dodelanemu in razširjenemu načinu identifikacije tveganja za infiltracijo organizirane kriminalitete v gospodarstvo posamezne države, ki ga je možno tudi prilagajati karakteristikam posameznih držav. Vsekakor pa opozarjajo, da je to problematično področje. Kriminalne skupine in njihove dejavnosti so še vedno dobro skrite, njihova identifikacija je otežena in zato majhna, povzročena finančna škoda (podjetju in) državi pa velika. Rezultati za Slovenijo so zelo zanimivi, saj smo v skupini držav, kjer je organiziranim kriminalnim družbam najlažje prodirati na področje prostitucije, trgovine z belim blagom in sektorja za različne prevoze in vlaganja v lokale (najpogostejša metoda za pranje denarja). Odgovor na to, kje in kako ukrepati, je več kot na dlani, vprašanje je samo, kdaj in komu se bo to zgodilo. Morda potrebujemo še kakšno nacionalno študijo o tej problematiki, da se bomo začeli zavedati preteče (skrite) nevarnosti in se ji uspešno upirati.

Katja Eman

Literatura

Savona, E. U., Riccardi, M. in Berlusconi, G. (ur.). (2016). *Organised crime in European businesses (Routledge studies in crime and society)*. London; New York: Routledge.

Nasilje na Balkanu – tretja konferenca Max Planck partnerske skupine Balkan Criminology

1.–4. september 2016, Bukarešta, Romunija

»Max Planck Partner Group for Balkan Criminology« je začela septembra 2013 v Zagrebu. V slabih treh letih se je počasi razvila v mrežo, ki združuje kriminologe in raziskovalce iz držav Balkanskega polotoka (in okolice), vse od Grčije do Nemčije, natančneje Freiburga, kjer je sedež Max Planck inštituta za mednarodno kazensko pravo. Čeprav pri določitvi območja Balkana vse od začetka projekta ostaja veliko nejasnosti in nedorečenosti, je treba priznati, da se mreža počasi oblikuje in utrjuje. Uspešno zbira in objavlja nacionalne preglede in poročila ter primerjalne študije o kriminoloških temah in sodobnih izzivih. Pri tem velja poudariti pomembno zavzetost posameznikov iz držav Balkana, ki na povabilo (prošnjo) ustanoviteljev mreže zbirajo in tudi prevajajo vse prispevke v angleški jezik. Posebnost Balkana ostajajo njegovi jeziki, ki jim marsikateri svetovno znani raziskovalec ni kos.

Po temi se je letošnja konferenca poimenovala Nasilje na Balkanu, ki je uresničevala dva cilja:

1) pokazati svetu, da Balkan in njegovi prebivalci niso tako zelo nasilni (da se ne pobijajo skoraj vsak dan kar na ulici in to kar s strelnim orožjem);

2) narediti pregled kazalnikov in raziskav o nasilju v posameznih državah Balkana.

Člani skupine Balkan Criminology so se srečali na Pravni fakulteti Univerze v Bukarešti. Delo konference je bilo razdeljeno v štiri sklope. Na konferenci je sodelovalo 12 udeležencev. Poleg plenarnih predavanj strokovnjakov iz različnih delov sveta, katerih središče raziskovanja je tudi Balkan, so raziskovalci iz držav Balkana poročali o pojavu, oblikah in pogostosti nasilja v svojih državah. Izpostavili so težave, izzive in uspehe, povezane z nasiljem v Romuniji, Makedoniji, Črni gori, Madžarski, Hrvaški, Sloveniji, v JV Evropi in splošno v Evropi. Predstavniki Bosne in Hercegovine, Srbije, Bolgarije in Kosova se konference niso mogli udeležiti zaradi stroškov potovanja, predstavnica Turčije pa je odpovedala udeležbo zaradi političnega dogajanja v svoji državi in strahu pred neželjenimi sankcijami, ki bi jih lahko doživela, če bi se udeležila mednarodnega dogodka v sosednji državi. Gostja konference je bila dr. Jannane Khoury, kriminologinja iz Libanona, ki je podrobneje predstavila nasilje v zvezi z begunsko problematiko, saj je Libanon sosednja država Sirije in je sprejel že dva milijona beguncev (Libanon ima štiri milijone prebivalcev).

Cilj konference je objava predstavljenih strokovnih prispevkov v knjigi, izdani pri mednarodni založbi. Gre za uspešno objavo serije publikacij mreže Balkan Criminology. Prispevek o Sloveniji so pripravili in predstavili Gorazd Meško, Rok Hacin in Katja Eman. Avtorji so predstavili definicije nasilja, ki so jih postavili slovenski avtorji, in zakonodajo, ki obravnava nasilje. V slovenskem prostoru so različne oblike nasilne kriminalitete obravnavane v šestih poglavjih kazenskega zakonika, ki obenem določa najstrožje kazni za kazniva dejanja umora, uboja in nezakonite prekinitve nosečnosti. Pregled študij je razkril, da je bilo v Sloveniji opravljenih več kot 30 študij o nasilju. Slovenija se s 1.660 primeri obravnavane kriminalitete z elementi nasilja (v letu 2015) uvršča med države z nizkim številom nasilne kriminalitete. Stopnja umorov pa je v Sloveniji najnižja v Evropi. Analiza statističnih podatkov o nasilni kriminaliteti je pokazala, da je število kaznivih dejanj z elementi nasilja v obdobju 2001–2015 upadlo. Telesne poškodbe so bile v tem obdobju najpogostejša oblika nasilne kriminalitete v Sloveniji. Mladoletniška kriminaliteta z elementi nasilja je v obdobju 2001–2015 predstavljala 1,9 odstotka vseh kaznivih dejanj. Ugotovili smo, da je policija v letu 2015 uspešno preiskala 90,1 odstotka primerov prijavitelne nasilne kriminalitete. Omejitve slovenske študije vidimo v nepopolnosti statističnih podatkov za nekatere oblike nasilne kriminalitete in temnem polju prijavljanja nasilne kriminalitete, ki ga je mogoče delno zapolniti z rezultati iz samoprijavitelnih in viktimizacijskih študij.

Pri primerjavi Slovenije z drugimi državami razveseljuje spoznanje, da imamo najnižjo stopnjo nasilne kriminalitete v tem delu Evrope oziroma v Evropi. Ugotovili smo, da smo imeli v vseh državah (ali še imamo) podobne težave pri ureditvi zakonodaje in delovanja kazenskopravnega sistema. Vsi udeleženci konference so poudarjali težave pri dostopu do podatkov ter pri veljavnosti in zanesljivosti uradnih statističnih baz o kriminaliteti.

Glavni sklepi konference so bili, da je pri obravnavi nasilja in njegovih oblik ter vzrokov zanj pomembno poznati družbene, zgodovinske, ekonomske in druge dejavnike. Prav tako je treba za kakovostno (oziroma veljavno) primerjalno študijo o nasilju na Balkanu dobro in jasno opredeliti oziroma postaviti definicijo nasilja, saj se zakonodaja na tem področju močno razlikuje, pa čeprav so nekatere države nekoč bile republike skupne federacije. Predstavniki mreže Balkan

Criminology so izrazili željo po trajnostnem razvoju mreže in možnosti za izvajanje kriminoloških primerjalnih študij v tem delu Evrope. Pri tem se zavedajo pomembnosti interpretacije rezultatov z vidika poznavanja in razumevanja (zgodovine) dogajanja v posameznih državah. Kot predstavnica ene izmed držav v mreži Balkan Criminology na konferenci menim, da je za razumevanje dogajanja in stanja v tem delu Evrope potrebno še malo več – malček balkanske krvi. Na konferenci je bil razbit mit o tem, da so Balkanci bolj nasilni od drugih Evropejcev in da se skoraj vsak dan pobijajo na ulicah. Posamezniki iz drugih regij sicer težko razumejo prepire, ki se končajo s pretepi, pri tem pa ne govorimo o nasilju v družini, ampak o klasičnih prepirih (največkrat med moškimi) zunaj štirih sten. Napredek Balkana je, da se v vseh državah vedno več govori o nasilju v družini in se ga prijavlja ter tudi poskuša preprečevati. Žal se v posameznih državah povečuje nasilje med ženskami, ki se pretepajo zaradi vsakdanjih stvari, kot so parkirni prostor, izdelek na polici v trgovini ali potencialni partner. Zaradi izginjanja tradicionalne patriarhalne družine v državah Balkana, kjer so bile matere gospodinje in so skrbele za otroke in dom, danes pa so (pre)zaposlene v službi, je ponekod v porastu mladoletniško nasilje, ki se pojavlja zaradi odsotnosti nadzora in vzgoje.

Pogled v prihodnost je odprl vprašanje določitve področja raziskovanja v prihodnje (za kriminologijo, kazenskopравnim sistemom in nasiljem je treba določiti temo četrte konference), pri čemer se poraja vprašanje, ali ni morda treba še globlje in podrobneje analizirati samo nasilja. Ne toliko njegove pojavne oblike in obseg, ampak vzroke za nasilje. Vsekakor je treba priznati pomembnost izobraževanja, povezovanja in tudi raziskovanja v sklopu mreže Balkan Criminology. Pri tem še vedno ostajata odprta vprašanje, kako opredeliti Balkan (geografske, politične in druge opredelitve), in dejstvo, da nekdo, ki nima "balkanskih korenin", pravzaprav težko razume vedenje ljudi in kulturo tega dela Evrope.

Udeležencem konference je uspelo podreti mit o nasilnem Balkanu, saj se je pokazalo, da države v tem delu Evrope nimajo nič večjega števila nasilne kriminalitete. Slovenija se na tem območju in splošno v Evropi uvršča prav na vrh z najmanjšo stopnjo umorov na 100.000 prebivalcev. Za bolj natančne primerjave bo treba počakati na zaključek nacionalnih študij in izdajo publikacije s prispevki udeležencev. Do zdaj pa je že možno povzeti, da primerjava ostale Evrope z Balkanom s tezo, da gre za manj civiliziran in bolj nasilen svet, ne bo vzdržala. To pomeni, da moramo biti pri tovrstnih pripisovanjih na osnovi predsodkov previdni in da moramo vsekakor najprej preučiti odklonske pojave v družbi in šele potem oblikovati sklepe in zaključke. In ne nazadnje je res prišel čas, da termin "balkanizacija" (v slabšalnem pomenu) po več kot 20-ih letih od njegovega pojava pospravimo in se posvetimo

raziskovalnemu delu. Morda je prav, da ponovno presenetimo kriminologe zahoda, kot smo jih s sesutjem predstave o divjem, primitivnem in eksplozivnem Balkanu, ki pa ga pravzaprav nikoli ne bodo zares razumeli.

Katja Eman